

Ненько С.С.
к.ю.н., доцент,
ректор
ЗВО «Міжнародний Університет бізнесу і права»

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Постановка проблеми. Кінцевою метою економічних перетворень, що проводяться в нашій країні, є створення ефективної ринкової економіки, що забезпечує високий рівень і якість життя населення, а також гідну участь нашої держави у світовому економічному співтоваристві. Важливим інструментом досягнення зазначених цілей служить удосконалення методів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Як показує світовий досвід, адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності має бути спрямоване на підтримку і забезпечення рівного доступу суб'єктів підприємництва до необхідної їм інфраструктури, захист конкуренції від спроб монополізації, від недобросовісних постачальників, продавців товарів і послуг.

Держава, визначаючи адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності, встановлює форми і методи контролю суб'єктів підприємницької діяльності. У зв'язку з чим державне регулювання і контроль повинні стати ефективними елементами адміністративно-правової політики держави у сфері правового регулювання підприємницької діяльності. Однак, як показує практика, позитивні моменти державного регулювання підприємницької діяльності – через слабкість самої держави – виражені не досить чітко, тоді як негативні перетворилися на особливу групу факторів, що перешкоджають нормальному розвитку підприємництва в нашій країні. Як наслідок неефективної діяльності структур державного регулювання і контр-

олю виникають специфічні труднощі в розвитку підприємницької діяльності в Україні, які останнім часом прийнято називати адміністративними бар'єрами, подолання котрих є можливим лише у разі вдосконалення методів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Правові основи державної політики нашої країни щодо подолання адміністративних бар'єрів, що виникають на шляху розвитку підприємництва, закріплені в Конституції України, законах Верховної Ради України, указах Президента України, а також постановках Кабінету Міністрів України. Такі нормативні правові акти закріплюють методи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні і є основоположними у розробці нормативних правових актів, що регламентують відносини у сфері підприємництва.

Вивчення чинного законодавства, що закріплює засади адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, дозволить виявити нові тенденції в правовому регулюванні економічних відносин у нашій країні, які здатні забезпечити вибір ефективних адміністративно-правових засобів у регулюванні підприємницької діяльності. Усі вищезазначені та низка інших обставин послужили підставою для написання цієї статті.

Метою статті є дослідження підприємницьких відносин як предмета адміністративно-правового регулювання в Україні.

Аналіз наукових публікацій. Питанням дослідження адміністративно-правового регу-

лювання підприємницької діяльності присвячено увагу таких учених, як: В. Авер'янов, Ю. Битяк, В. Гаращук, О. Бакалінська, М. Віхляєв, В. Галуцько, І. Дахно, І. Дрозд, Д. Задихайло, Т. Коломоєць, В. Колпаков, Н. Корчак, М. Ковтун, С. Кобець, О. Музичук, П. Пуцентейло, О. Скакун, С. Стеценко, Т. Удалов, Т. Філіпов, Т. Харчук, С. Шкляр, та інших.

Виклад основного матеріалу. За своєю суттю право – це регулятор суспільних відносин. Його призначення полягає в тому, щоб упорядкувати життя суспільства, забезпечити його нормальне функціонування і розвиток [10, с. 203].

Однак не всі суспільні відносини, не всі сфери життя суспільства однаковою мірою є предметом правового регулювання. Слід пам'ятати про те, що до права і разом з ним існували і існують звичаї і традиції, мораль, релігія, які також виступають як найважливіші регулятори суспільних відносин. І тільки разом вони можуть забезпечити нормальний розвиток суспільства. Причому в різних сферах життя суспільства роль кожного з цих соціальних регуляторів є неоднаковою.

Є такі сфери життя суспільства, в регулюванні яких праву належить аж ніяк не чільна роль, є й такі відносини, які взагалі не підлягають правовому регулюванню (це перш за все глибоко особистісні, інтимні відносини: любові, дружби тощо).

Що стосується економіки, то вона належить до тих сфер, в яких роль права традиційно є істотною. Економічні відносини завжди (зрозуміло, з того моменту, як з'явилося право) були предметом правового регулювання. Природно, це регулювання мало свою специфіку в різні історичні епохи і в умовах різних економічних систем. Має свої особливості і правове регулювання економічних відносин в умовах ринкової економіки.

На перший погляд може здаватися, що ринкова економіка правової регламентації взагалі не потребує, адже одним з наріжних каменів цієї економічної системи є свобода економічної діяльності. Однак думати так було б

великою помилкою. Саме життя, практика показують неспроможність такого погляду на ринкову економіку.

По-перше, правове регулювання ринкової економіки необхідно з метою захисту інтересів суспільства і держави. Досвід практично всіх країн з ринковою економікою свідчить, що абсолютна економічна свобода завжди пов'язана зі зловживаннями – появою на ринку неякісних товарів, робіт і послуг, які іноді становлять небезпеку для життя і здоров'я споживачів, виникненням шахрайських підприємницьких структур, що безповоротно вилучають заощадження громадян, і багатьма іншими витратами.

Одним з найнебезпечніших наслідків такої свободи є зникнення вільної конкуренції і панування монополій. Конкуренція – один з найважливіших механізмів, що забезпечують ефективність ринкової економіки. Монополії ж дозволяють окремим виробникам отримувати надприбутки, не піклуючись про ефективність виробництва, якість продукції тощо. Для монополістів такий стан справ є вигідним, але для споживачів, для суспільства загалом, для держави становить небезпеку, яку важко переоцінити. Тому в усіх цивілізованих країнах найважливішим елементом механізму регулювання ринкової економіки є антимонопольне законодавство [13].

З іншого боку, правове регулювання економічних відносин в умовах ринкової економіки необхідне для забезпечення прав та інтересів самих підприємців. Адже справжня, а не уявна свобода економічної діяльності не виключає, а передбачає її певну регламентацію. Вступаючи в різноманітні відносини між собою, зі споживачами, з державою, підприємці зацікавлені в тому, щоб ці відносини були впорядкованими, передбачуваними, будувалися відповідно до певних правил. Не використовуючи потенціал права, досягти цього неможливо. Таким чином, є всі підстави стверджувати, що правове регулювання економічних відносин є необхідною умовою нормального функціонування ринкової економіки.

В умовах ринкової економіки основну масу економічних відносин становлять відносини, що складаються в процесі здійснення підприємницької діяльності. Розглянемо, що ж вона собою являє.

Визначення підприємницької діяльності з точки зору закону дано у ст. 1 Закону України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року № 698-ХІІ: «Підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством» [12]. Отже, підприємництво є самостійна, здійснювана на свій ризик діяльність, спрямована на систематичне отримання прибутку від користування майном, продажу товарів, виконання робіт або надання послуг особами, зареєстрованими в цій якості в установленому законом порядку.

З цього визначення можна виділити такі ознаки підприємницької діяльності, як:

- самостійність;
- спрямованість на систематичне отримання прибутку;
- ризиковий характер;
- реєстрація в установленому законом порядку осіб, які здійснюють цю діяльність.

Зупинимося на цих ознаках докладніше.

Самостійність як ознака підприємницької діяльності включає у себе організаційну самостійність і майнову самостійність підприємця.

Організаційна самостійність проявляється в тому, що підприємець сам – без будь-яких вказівок «зверху» – вирішує, що і як виробляти, у кого купувати необхідну сировину і матеріали, кому і за якими цінами реалізувати вироблену продукцію і т. д.

Майнова самостійність передбачає наявність у підприємця відокремленого, тобто такого, що саме йому належить майна, яке він використовує у разі здійснення підприємниць-

кої діяльності. Не завжди таке майно є власністю підприємця. Наявні суб'єкти підприємницької діяльності, які володіють майном на праві господарського відання або праві оперативного управління (про це докладніше буде сказано в наступному розділі підручника). Якоюсь частиною майна підприємець може володіти, наприклад, на праві оренди. Але в будь-якому разі підприємець має можливість самостійного використання такого майна.

Майнова самостійність підприємця є основою його організаційної самостійності.

Ризиковий характер підприємницької діяльності полягає в тому, що далеко не завжди вона дає очікувані результати. Через найрізноманітніші причини як суб'єктивного (помилки, прорахунки підприємця), так і об'єктивного (зміна ринкової кон'юнктури, дефолт, стихійне лихо) характеру підприємця може не тільки не отримати запланований прибуток, але і розоритися, потерпіти крах. Саме ризиковий характер підприємницької діяльності зумовив, зокрема, появу в цивільному праві інституту неспроможності (банкрутства).

Спрямованість на систематичне отримання прибутку є, мабуть, найсуттєвішою ознакою підприємницької діяльності. І з точки зору буденної свідомості, і з точки зору науки підприємницька діяльність – це перш за все діяльність, метою якої є отримання прибутку. Інші ознаки підприємницької діяльності є в певному сенсі вторинними, похідними від такої ознаки.

При цьому слід мати на увазі, що з точки зору закону для кваліфікації діяльності як підприємницької необов'язково, щоб у результаті її здійснення насправді був отриманий прибуток. Важлива лише мета, спрямованість на її отримання. Чи буде насправді прибуток, чи ні має значення для вирішення інших питань, зокрема питань оподаткування.

З іншого боку, щоб вважатися підприємницькою, діяльність повинна бути спрямована не просто на отримання, а на систематичне отримання прибутку, тобто здійснюватися

більш-менш регулярно. Тому угоди, спрямовані на разове отримання прибутку, не можна розглядати як підприємницьку діяльність.

Що стосується такої ознаки підприємницької діяльності, як реєстрація осіб, які здійснюють цю діяльність (державна реєстрація), то її не завжди включають у число основних. Деякі автори розглядають її як формальну, вказуючи на те, що за наявності трьох інших перерахованих вище ознак діяльність буде підприємницькою, навіть якщо вона буде здійснюватися без реєстрації. Такий погляд на державну реєстрацію як ознаку підприємницької діяльності видається не зовсім правильним. Дійсно, з точки зору економічного змісту підприємницької діяльності наявність або відсутність державної реєстрації не має істотного значення. Але з точки зору права така ознака є досить істотною. У разі відсутності досліджуваної ознаки матиме місце незаконне підприємництво-правонаступництво, за яке передбачена адміністративна, а за певних умов – і кримінальна відповідальність.

І ще одне важливе зауваження. Підприємницька діяльність, будучи домінуючою в умовах ринкової економіки, не вичерпує всього економічного життя суспільства. Адже серед господарюючих суб'єктів є і такі, для яких підприємницька діяльність має другорядне значення (наприклад, фонди, релігійні організації), і такі, які взагалі не здійснюють підприємницьку діяльність, будучи при цьому учасниками господарських правовідносин (житлово-будівельні, гаражні кооперативи тощо).

Це означає, що поняття «підприємницька діяльність» і «господарська діяльність» не є тотожними навіть в умовах ринку. Друге поняття є більш широким і включає у себе перше як частину. Тому в низці випадків, якщо предмет розмови спеціально не обмежується тільки підприємницькою діяльністю, правильніше говорити про суб'єктів господарської, а не підприємницької діяльності, про господарські, а не підприємницькі правовідносини, про господарське, а не підприємницьке право [11].

Кожна галузь права характеризується насамперед своїм предметом, тобто тими суспільними відносинами, які вона регулює. Адміністративне право регулює особливий вид суспільних відносин – відносини, що складаються в процесі здійснення державного управління.

Будь-яка соціальна система потребує управління, тобто в діяльності певних суб'єктів з керівництва елементами цієї системи. Керуючі суб'єкти чинять впорядковувачий вплив на людей, забезпечуючи узгодженість їхніх дій, оберігаючи суспільство від небажаної поведінки керованих. Коли таку діяльність здійснює держава, її називають державним управлінням чи публічним адмініструванням [7].

У принципі публічним адмініструванням тією чи іншою мірою займаються всі державні органи (наприклад, парламент у процесі видання законів, суди в процесі вирішення спорів). Однак існує більш вузьке розуміння публічного адміністрування як діяльності виконавчо-розпорядчого характеру, тобто роботи з безпосередньої реалізації законів і управління громадянами і організаціями на виконання таких законів. Такою діяльністю займається лише одна гілка влади – виконавча влада, і здійснення цієї діяльності становить її основну функцію [2, с. 130].

У процесі виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів різного рівня виникають певні суспільні відносини, взаємозв'язки, які називають організаційними, управлінськими. Саме їх і регулює адміністративне право.

Таким чином, адміністративне право – це самостійна галузь права, що регулює суспільні відносини, що складаються в процесі управлінської (виконавчо-розпорядчої) діяльності органів державної влади.

Характерною особливістю відносин, регульованих адміністративним правом адміністративних правовідносин, є те, що в них одним із суб'єктів завжди виступає орган державного управління або посадова особа

органу державного управління, а іншим виступають інші державні органи, окремі громадяни, організації. Тому ці відносини ґрунтуються на засадах влади і підпорядкування [6].

Особливості предмета адміністративного права (регульованих ним відносин) зумовлюють особливості його методу, тобто того, як, якими способами здійснюється регулювання цих відносин.

Метод адміністративного права є переважно імперативним. Такою галуззю права використовуються в основному такі інструменти, як односторонні приписи і заборони, які носять юридично обов'язковий характер і забезпечуються державним примусом.

Іноді адміністративне право користується і таким методом, як дозвіл, проте найчастіше надане право вибору варіантів поведінки зумовлюється двома-трьома суворо визначеними варіантами. І лише в небагатьох випадках адміністративне право надає особі право самій вирішувати, як їй чинити.

Як відомо, найважливішою ознакою правової норми є охорона її державою. Ефективність правового регулювання суспільних відносин зумовлена, зокрема, тим, що вимоги норм права забезпечуються у разі необхідності заходами державного примусу. Норми адміністративного права в цьому сенсі не є винятком.

Слід, правда, мати на увазі, що адміністративний примус не зводиться до заходів адміністративної відповідальності. Крім заходів юридичної відповідальності, виділяють адміністративно-попереджувальні заходи, основною метою яких є попередження можливих правопорушень і які мають примусово-профілактичний характер (огляд речей, особистий огляд, перевірка документів, введення карантину тощо), а також запобіжні заходи, які спрямовані на припинення протиправних діянь, запобігання їх наслідків (вимога припинити протиправну поведінку, застосування фізичної сили, спеціальних засобів, зброї, адміністративне затримання тощо) [3, с. 149].

Проте ключову роль у системі заходів адміністративного примусу відіграють заходи адміністративної відповідальності.

Адміністративна відповідальність – вид юридичної відповідальності, яка виражається у застосуванні уповноваженими органами державного управління та їх посадовими особами, а також судьями передбачених законом адміністративних покарань до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення [1].

Адміністративна відповідальність має низку ознак, спільних для інших видів публічно-правової відповідальності і таких, що відрізняють її від відповідальності приватно-правового характеру. Адміністративна відповідальність:

- є штрафною відповідальністю, тобто спрямована на покарання порушника (а не на відновлення майнового стану кредитора, як у цивільному праві) і тим самим на попередження скоєння правопорушень у майбутньому як самим винним, так і іншими особами, яким стало відомо про правопорушення і покарання за нього;

- необхідною умовою її застосування є вина порушника; об'єктивне звинувачення не допускається. В адміністративному праві, як і в кримінальному, податковому та інших галузях публічного права, діє презумпція невинуватості: особа вважається невинуватою, поки її вина у вчиненні адміністративного правопорушення не буде встановлена документом, що набрав законної сили, правозастосовного органу або посадової особи, яка розглядає справу (на відміну від цього, в цивільному праві можлива відповідальність без вини і діє зворотна презумпція – презумпція винності);

- може впливати не тільки на майнову сферу правопорушника, а й на саму його особу (наприклад, адміністративний арешт);

- завжди застосовується на користь держави, а не потерпілого (у приватному ж праві заходи майнової відповідальності застосовуються на користь кредитора, у тому числі потерпілого);

– застосовується тільки з ініціативи спеціально уповноважених державних (муніципальних) органів та їх посадових осіб (а не на розсуд потерпілого, як у приватному праві);

– не може бути понесена правопорушником добровільно, без застосування державного примусу (навіпаки, у цивільному і трудовому праві боржник сам, не чекаючи пред'явлення йому позову, може відшкодувати заподіяні кредитором збитки, сплатити йому неустойку тощо);

– імперативно встановлена законом і не може бути змінена за угодою сторін адміністративних правовідносин [8, с. 112].

Ці ознаки адміністративної відповідальності, як уже було сказано, є загальними для інших видів публічно-правової відповідальності. Поряд з ними адміністративна відповідальність має і власні, характерні тільки для неї ознаки:

– підставою застосування адміністративної відповідальності є правопорушення особливого виду, іменоване адміністративним;

– заходами адміністративної відповідальності є адміністративні покарання, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення [9];

– адміністративна відповідальність застосовується (за загальним правилом) у позасудовому порядку органами державного управління та їх посадовими особами [4].

Як уже було сказано, підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення.

Адміністративне правопорушення – це протиправне, винне діяння фізичної або юридичної особи, за яке Кодексом України про адміністративні правопорушення [9] встановлена адміністративна відповідальність.

З цього визначення можна виділити ознаки адміністративного правопорушення:

- діяння (дія або бездіяльність);
- протиправність;
- винність;
- караність.

Від цих ознак слід відрізнити склад адміністративного правопорушення, елементи якого

хоча і пов'язані з цими ознаками, але не збігаються з ними.

Елементами складу адміністративного права, як і будь-якого правопорушення взагалі, є:

- суб'єкт;
- об'єкт;
- об'єктивна сторона;
- суб'єктивна сторона.

Суб'єктами адміністративних правопорушень можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Фізичні особи підлягають адміністративній відповідальності за умови, що до моменту вчинення адміністративного правопорушення вони досягли віку 16 років. Юридичні особи можуть бути суб'єктами адміністративних правопорушень у сфері землекористування, охорони навколишнього середовища, податкових і митних відносин тощо, хоча, зрозуміло, далеко не всі види адміністративних покарань до них застосовні (наприклад, щодо юридичної особи не може бути застосовано таке покарання, як адміністративний арешт) [6].

Під об'єктом правопорушення взагалі розуміються будь-які охоронювані правом суспільні відносини. Об'єктами адміністративних правопорушень можуть бути найрізноманітніші суспільні відносини, що складаються у сфері державного управління: громадський порядок, здоров'я населення і суспільна моральність, порядок управління, дорожній рух тощо.

Об'єктивна сторона правопорушення включає у себе:

- протиправне діяння (дія або бездіяльність);
- шкідливі наслідки;
- причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням і шкідливими наслідками.

Специфіка об'єктивної сторони адміністративного правопорушення полягає в тому, що здебільшого адміністративна відповідальність передбачається саме за протиправне діяння, незалежно від того, спричинило воно будь-які негативні наслідки чи ні. Іншими сло-

вами, адміністративна відповідальність може наступати і без заподіяння шкоди: досить лише самого факту порушення закону.

Відповідно, і причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням і шкідливими наслідками є елементом об'єктивної сторони адміністративного правопорушення далеко не завжди.

З точки зору суб'єктивної сторони, тобто вини правопорушника, адміністративне правопорушення може бути скоєне умисно або з необережності. У більшості статей, що формулюють склади адміністративних правопорушень, не міститься вказівок на форму вини. Це пов'язано або з тим, що закон визнає конкретне протиправне діяння адміністративним правопорушенням незалежно від форми вини суб'єкта, або з тим, що таке правопорушення за самою своєю суттю може бути скоєне тільки з будь-якої однієї форми провини (умисно або з необережності), а тому спеціальна вказівка на це в правовій нормі була б зайвою. Вкрай рідко включаються до складів адміністративних правопорушень і такі суб'єктивні ознаки, як мета і мотив протиправної поведінки.

Заохочуючи розвиток підприємництва, держава одночасно в інтересах суспільства повинна здійснювати певні контрольні та наглядові функції, встановлювати певні правила поведінки на товарних ринках. У зв'язку з цим з метою захисту таких правил встановлена адміністративна відповідальність підприємців і юридичних осіб за здійснення підприємницької діяльності без державної реєстрації або без спеціального дозволу (ліцензії); за порушення порядку державної реєстрації юридичних осіб; за незаконний продаж товарів, вільна реалізація яких заборонена або обмежена; за продаж товарів, виконання робіт або надання населенню послуг неналежної якості або з порушенням санітарних правил, без застосування контрольних-касових машин; за порушення правил ціноутворення, незаконне використання товарного знаку; за порушення правил продажу окремих видів товарів, у тому числі етилового спирту, алко-

гольної та спиртовмісної продукції тощо [5]. Адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності є складним феноменом, який можна розглядати з різних позицій:

- нормативного закріплення і відокремлення деліктів такої сфери;
- їх співвідношення з іншими правопорушеннями, у тому числі злочинами;
- адміністративної деліктології.

Остання становить найбільший інтерес, оскільки дозволяє виявити не тільки механізм адміністративних правопорушень у цій сфері, а й фактори, що впливають на їх вчинення. Визнаючи складний характер явищ, що впливають на формування протиправної поведінки у сфері підприємництва, на наш погляд, не можна обмежуватися розглядом якогось одного найбільш значущого фактора. Цих факторів багато, а їхні взаємини знаходять різний прояв. З метою більш докладного вивчення зробимо їх класифікацію. В літературі пропонуються різні критерії. На наш погляд, найбільш повному сприйняттю факторів сприяє їх поділ за змістом на:

- економічні;
- соціальні;
- організаційні;
- правові;
- психологічні.

Серед перерахованих груп першорядну роль відіграють фактори економічної спрямованості. Їх ядро становлять протиріччя між економічними інтересами підприємців і суспільства, що випливають із самої природи підприємницької діяльності, приватної форми власності та економічної свободи. До числа економічних факторів також слід віднести: процеси приватизації, економічну поляризацію суспільства, відсутність економічної стратегії розвитку держав, відсутність фактичної рівності суб'єктів, що її здійснюють тощо.

Соціальну групу факторів становлять: зниження життєвого рівня населення, непродумана політика соціальної допомоги, злочинність і корупція. Помилки організації та

діяльності виконавчих органів державної влади, ослаблення нормативного регулювання їх функцій, що виявляється у встановленні різного роду адміністративних бар'єрів для здійснення підприємницької діяльності, слабе фінансове, технічне і кадрове забезпечення правоохоронних і контрольно-наглядових органів.

Правові фактори відображають стан законодавства, що, з одного боку, регулює підприємницьку діяльність, а з іншого – встановлює адміністративну відповідальність за правопорушення у цій сфері. У першому випадку законодавство страждає, як правило, або зайвою деталізацією в регламентації окремих напрямів підприємництва, або має значні прогалини. В іншому випадку передбачені чинним адміністративно-деліктним законодавством заборони неповною мірою адекватні вчинюваним діям, що носять несистематизований характер, не завжди враховують специфіку суб'єкта правопорушення.

Висновки. У процесі виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів різного рівня виникають певні суспільні відносини, взаємозв'язки, які називають організаційними, управлінськими. Саме їх і регулює адміністративне право. Таким чином, адміністративне право – це самостійна галузь права, що регулює суспільні відносини, що складаються в процесі управлінської (виконавчо-розпорядчої) діяльності органів дер-

жавної влади. Є всі підстави стверджувати, що правове регулювання економічних відносин є необхідною умовою нормального функціонування ринкової економіки. В умовах ринкової економіки основну масу економічних відносин становлять відносини, що складаються в процесі здійснення підприємницької діяльності.

Характерною особливістю відносин, регульованих адміністративним правом (адміністративних правовідносин), є те, що в них одним із суб'єктів завжди виступає орган державного управління або посадова особа органу державного управління, а іншим виступають інші державні органи, окремі громадяни, організації. Тому ці відносини ґрунтуються на засадах влади і підпорядкування. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності має бути спрямоване на підтримку і забезпечення рівного доступу суб'єктів підприємництва до необхідної їм інфраструктури, захист конкуренції від спроб монополізації, від недобросовісних постачальників, продавців товарів і послуг. Держава, визначаючи адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності, встановлює форми і методи контролю суб'єктів підприємницької діяльності. У зв'язку з чим державне регулювання і контроль повинні стати ефективними елементами адміністративно-правової політики держави у сфері правового регулювання підприємницької діяльності.

Анотація

У статті досліджено підприємницькі відносини як предмет адміністративно-правового регулювання в Україні. Зазначено, що у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів різного рівня виникають певні суспільні відносини, взаємозв'язки, які називають організаційними, управлінськими. Саме їх і регулює адміністративне право. Таким чином, адміністративне право – це самостійна галузь права, що регулює суспільні відносини, що складаються в процесі управлінської (виконавчо-розпорядчої) діяльності органів державної влади. Наголошено, що є всі підстави стверджувати, що правове регулювання економічних відносин є необхідною умовою нормального функціонування ринкової економіки. Констатовано, що в умовах ринкової економіки основну масу економічних відносин становлять відносини, що складаються в процесі здійснення підприємницької діяльності.

Доведено, що підприємницька діяльність, будучи домінуючою в умовах ринкової економіки, не вичерпує всього економічного життя суспільства, адже серед господарюючих суб'єктів є і

такі, для яких підприємницька діяльність має другорядне значення, і такі, які взагалі не здійснюють підприємницьку діяльність, будучи при цьому учасниками господарських правовідносин. Констатовано, що поняття «підприємницька діяльність» і «господарська діяльність» не є тотожними навіть в умовах ринку. Друге поняття є більш широким і включає у себе перше як частину. Тому в низці випадків, якщо предмет розмови спеціально не обмежується тільки підприємницькою діяльністю, правильніше говорити про суб'єктів господарської, а не підприємницької діяльності, про господарські, а не підприємницькі правовідносини, про господарське, а не підприємницьке право. Визначено, що характерною особливістю відносин, регульованих адміністративним правом (адміністративних правовідносин) є те, що в них одним із суб'єктів завжди виступає орган державного управління або посадова особа органу державного управління, а іншим виступають інші державні органи, окремі громадяни, організації, тому ці відносини ґрунтуються на засадах влади і підпорядкування. Обґрунтовано, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності має бути спрямоване на підтримку і забезпечення рівного доступу суб'єктів підприємництва до необхідної їм інфраструктури, захист конкуренції від спроб монополізації, від недобросовісних постачальників, продавців товарів і послуг. Зроблено висновок, що держава, визначаючи адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності, встановлює форми і методи контролю суб'єктів підприємницької діяльності, у зв'язку з чим державне регулювання і контроль повинні стати ефективними елементами адміністративно-правової політики держави у сфері правового регулювання підприємницької діяльності.

Ключові слова: підприємницька діяльність, підприємництво, адміністративне право, адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правова політика, публічне адміністрування, адміністративна відповідальність.

Nenko S.S. Entrepreneurial activity as a subject of administrative and legal regulation

Summary

The article examines business relations as a subject of administrative and legal regulation in Ukraine. It is noted that in the process of executive and administrative activities of state bodies of various levels, certain social relations and interrelations arise, which are called organizational and managerial. Administrative law regulates them. Thus, administrative law is an independent branch of law that regulates public relations that develop in the process of managerial (executive and administrative) activities of state authorities. It is noted that there is every reason to assert that legal regulation of economic relations is a necessary condition for the normal functioning of a market economy. It is stated that in a market economy, the bulk of economic relations are relations that develop in the process of carrying out entrepreneurial activity. It is proved that entrepreneurial activity, being dominant in a market economy, does not exhaust the entire economic life of society, because among economic entities there are those for whom entrepreneurial activity is of secondary importance, and those who do not carry out entrepreneurial activity at all, while being participants in economic legal relations. It is stated that the concepts of “entrepreneurial activity” and “economic activity” are not identical even in market conditions. The second concept is broader and includes the first as part of. Therefore, in some cases, if the subject of conversation is not specifically limited only to entrepreneurial activity, it is more correct to talk about subjects of economic activity, not entrepreneurial activity, about economic, not entrepreneurial legal relations, about economic, not entrepreneurial law. It is determined that the characteristic feature of relations regulated by administrative law (administrative legal relations) is that in them the public administration body or official of the public administration body always acts as one of the subjects, and other state bodies, individual citizens, organizations act

as the other, so these relations are based on the principles of power and subordination. It is proved that administrative and legal regulation of business activities should be aimed at supporting and ensuring equal access of business entities to the infrastructure they need, protecting competition from attempts at monopolization, from unscrupulous suppliers and sellers of goods and services. It is concluded that the state, determining the administrative and legal aspects of entrepreneurial activity, establishes the forms and methods of control of business entities, in connection with which state regulation and control should become effective elements of the administrative and legal policy of the state in the field of legal regulation of entrepreneurial activity.

Key words: entrepreneurial activity, entrepreneurship, administrative law, administrative and legal regulation, administrative and legal policy, public administration, administrative responsibility.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції. *Право України*. 2006. № 5. С. 11–17.
2. Адміністративне право України : підручник / за загальною редакцією академіка С.В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2003. 896 с.
3. Адміністративне право України : підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю.П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
4. Андрійко О.Ф. Теоретико-прикладні аспекти розвитку адміністративного права та державного управління в Україні. *Правова держава*. 2014. Вип. 25. С. 182–203.
5. Бондар А.В. Класифікація державного контролю за організацією та здійсненням господарської діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 100–103.
6. Віхляєв М.Ю. Співвідношення понять «суб'єкти адміністративного права» та «суб'єкти адміністративних правовідносин» у контексті розгляду громадських об'єднань як суб'єктів адміністративного права. *Право і суспільство*. 2013. № 3. С. 50–57.
7. Галунько В.В. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення / В.В. Галунько, О.М. Єщук. *Actual problems of corruption prevention and counteraction*. 2011. URL: <http://www.law-property.in.ua>. (дата звернення: 12.11.2021).
8. Ківалов С.В., Біла Л.Р. Адміністративне право України : навчально-методичний посібник. 2-е вид. перероб. і доп. Одеса : Юридична література, 2002. 312 с.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс, Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51.
10. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
11. Любченко П.М. Організаційно-господарські повноваження: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2013. Вип. 6-2 (2). С. 28–31.
12. Про підприємництво : Закон України від 7 лютого 1991 року № 698-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 14, с. 168.
13. Слободчикова Ю.В. Зарубіжний досвід захисту підприємництва на основі конкурентної політики. *Економіка та держава*. 2009. № 12. С. 79–81.